

Twentse Taalbank

't Inschrien

2022 / 3

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is het kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Jan Hinke, Theo Leoné (hoofdredacteur) en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:

Geert Bekkering, Jan Hinke, Marcel Mentink, Gerhard Post, Frits van Riel, Riet Strijker, Patrick Welman en Jeroen Zwier

Redactieadres

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Patrick Welman, voorzitter
Willem Wondergem, penningmeester / vicevoorzitter
Evert Ulrich, secretaris
Adrie Hemmink, bestuurslid
Riet Strijker, bestuurslid
Caroline Willems, bestuurslid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Rabo rek.nr. NL41 RABO 0129 5763 79

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl

Het abonnement is bij lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost per lid € 30,00, met partner € 35,00, jeugdleden tot 21 jaar € 15,00. Losse nummers zijn voor € 5,00 verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 10 okt 2022 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede

ISSN 1875-2659

Inhoud

Twaalf dossiers hofmeiers Engels Van Beverforde Jeroen Zwier	3
Statige uitstraling Lasonderkerk Riet Strijker	6
Serviesgoed met bijzonder verhaal Riet Strijker	8
Johan Gigengack (1933-1976) Religieus bevlogen provo en atypisch regionalist Jan Hinke en Geert Bekkering	10
In de collectie van de Oudheidkamer Portret van Fenna Arnolda Verbeek Frits van Riel	17
De Hengelose traversepaal Gerhard Post	20
In de collectie van de Oudheidkamer Gravures Van der Capellen Frits van Riel	21
Aanvullingen & correcties	24
Als sabels roesten en spaden glinsteren Patrick Welman, voorzitter Oudheidkamer Twente	25
	
Nieuw in de boekenkast Marcel Mentink	26

*Bijschrift afbeelding voorpagina:
Johan Gigengack achter de zetmachine*

Twaalf dossiers hofmeiers Engels Van Beverforde

Jeroen Zwier

.....

Op verzoek van de Vereniging Oudheidkamer Twente en de Stichting Overijsselse Landbouw Maatschappij heb ik na zes jaar (inclusief de coronajaren) het digitaliseringsproject van (een deel van) het archief van het Mr. VVJ. Engels Van Beverfordefonds voltooid. Een project, dat uit twaalf dossiers (is een deel van het archief) bestaat met archiefmateriaal, dat bewerkt moet worden, om voor het nageslacht te bewaren. De documenten behoorden tot de nalatenschap van Hendrika Antonia Engels, en zijn in opdracht van haar broer Mr. Wennemar Jan Engels van Beverforde vermaakt aan de Stichting Overijsselse Landbouw Maatschappij. Hiervan is een deel aan de Vereniging Oudheidkamer Twente overgedragen om gedigitaliseerd te worden en waarvan het de bedoeling is dat deze beschikbaar worden gemaakt.

Hofmeier en hofrigter

Al vanaf 1612 oefende een Van Beverforde het ambt van hofmeier en hofrigter van de Hof Ootmarsum uit. Een buitengewoon belangrijke functie. De hofmeier bestuurdde als een soort rentmeester landerijen en hij leidde rechtszaken. Daarbij was de Hof Ootmarsum voor heel Twente belangrijk. Wie bij een rechtszaak van een van de andere hoven in dit gebied in hoger beroep wilde, kon terecht in Ootmarsum.

Bij het bestieren van de bezittingen ging het van 800 tot 1500 om landerijen en boerderijen, die eigendom waren van de bisschop van Utrecht. De machtige kerkvorst verpachtte de boerderijen en landerijen aan horigen; boeren-pachters die volledig ondergeschikt waren aan de bisschop en voor hem ook diensten verrichtten. Aanvankelijk hadden die horigen nauwelijks iets in de melk te brokkelen. Geleidelijk kregen ze iets meer rechten. Er bestonden drie categorieën van horigen: hofvrijen, kamerlingen en hofhorigen, waarvan de laatsten de minste of eigenlijk helemaal geen rechten hadden.

Een van de verplichtingen, die alle drie categorieën hadden was het bijwonen van de jaarlijkse hofdag. Daarbij moesten ze onder meer hun horigheid aan de bisschop erkennen en ze moesten een belasting (hoofdcijns) aan hun heer afdragen, zoals ze later in het jaar ook een deel van de oogst en van het vee aan de bisschop verschuldigd waren.

Een horige kon tijdens zijn leven met verschillende bedragen te maken krijgen. Als hij

na de dood of na het vertrek van de vorige pachter op de boerderij kwam, was hij erfwinning verschuldigd. Trad hij in het huwelijk dan moest hij opvaart betalen. Bij overlijden heette het bedrag dat de erfgenamen kwijt waren: versterf. Tenslotte kon de horige zich vrijkopen via, het woord zegt het al, 'vrijkoop', die overigens voor alle gezinsleden betaald moest worden. Van al die bedragen kreeg de hofmeier een gedeelte.

De hofdag was ook bedoeld om recht te spreken. Dat gebeurde onder leiding van de hofmeier, waarbij uit de groep horigen zelf iemand het oordeel velde: de 'oordeelwiezer' die ze uit hun midden aanwezen. Later nam de hofrigter die rol als rechtspreker over. Vrouwen en minderjarige mochten bij het hof niet zelf opkomen voor hun rechten. Ze moesten zich laten vertegenwoordigen door een man, een momber genaamd.

Wie niet op de hofdag verscheen, kreeg een boete. Wie driemaal wegbleef, liep het risico om belmundig te worden, dat wil zeggen dat na zijn dood al zijn bezittingen aan de heer vervielen. Bij de hofmeier kon men de straf weer afkopen met delen van de oogst en met geld.

Staten van Overijssel

Na verloop van tijd gingen de hoven in 1528 van de machtige bisschop van Utrecht over in handen van de keizers Karel V en Filips II. Toen Overijssel in 1581 net als de zes andere Provinciën Filips als keizer afzwoer, kwam de Hof Ootmarsum in handen van de Staten van

Overijssel. Voor de pachters veranderde er in zoverre iets, dat de Staten liever pacht in geld dan in natura hadden. De boeren zelf hadden een duidelijke voorkeur voor betaling in de vorm van een deel van de oogst en van het vee.

De laatste hofmeiers

Hermannus van Beverforde, toen geschreven als Van Bevervorde, was als hofmeier en hofrichter in de voetsporen getreden van zijn voorouders. Daarvan was Reint van Beverforde in 1612 de eerste uit de familie, die het hoge ambt bekleedde. Hermannus, die tussen 1750 en 1792 hofmeier was, werd opgevolgd door Antony Vosding van Bevervorde, die de laatste hofmeier van de landsheerlijkheid Ootmarsum zou zijn.

Langzamerhand hadden die hofmeiers ook voor zichzelf de nodige gronden en boerderijen verworven. Zij ontwikkelden zich tot de grootste grondbezitters van Ootmarsum. Ook daaraan ontleenden de Van Beverfordes hun aanzien. De Van Beverfordes bewoonden een van de oudste panden van Ootmarsum: het Hofmeiershuis aan de Grotestraat 15, dat omstreeks 1600 gebouwd moet zijn. Het is een groot hallenhuis met vakwerk, houten gebinten en een majestueus dak met gebogen spanten.

Antony Vosding van Bevervorde was een eigenzinnig man. Hij behoorde tot de patriottenbeweging, die eind 1700 probeerde om de Stadhouder prins Willem V van Oranje aan de kant te zetten. Dat lukte niet. Toen Prinsgezinden het weer voor het zeggen kregen, moest Antony uitwijken naar Nordhorn om later weer naar Ootmarsum terug te keren als hofmeier. Na de Franse revolutie en het uitroepen van de Bataafse republiek werkte hij zich op tot tweede representant van het Nederlandse volk in de Nationale vergadering, een van de belangrijkste functies op dat moment in het land. De Franse revolutie met zijn gelijkheid, vrijheid en broederschap maakte overigens een eind aan de horigheid en daarmee ook aan de functie van hofmeier. Die verviel op 24 februari 1809. Antony Vosding van Beverforde was niet getrouwd. Hij vermaakte bij zijn overlijden in 1833 zijn bezittingen aan zijn nichten Anna en Antonia Drôghoorn. Op hun beurt verkochten

zij die goederen aan het echtpaar Hendrik Engels (gemeenteontvanger) en Wennemara Louise Drôghoorn, de dochter van de rentmeester van Huize Ootmarsum. Deze Hendrik Engels nam officieel de naam aan van Engels van Beverforde. Het echtpaar kreeg vijf kinderen, waaronder Wennemar Jan Engels van Beverforde, naar wie het fonds is vernoemd.

Hofmeier Hermannus van Beverforde (1715-1793) geschilderd in 1758. Schilderij in bezit van de Stichting mr. Wennemar Jan Engels van Beverforde, Zwolle. In bruikleen afgestaan aan het Openluchtmuseum Ootmarsum

Wennemar Jan Engels van Beverforde

Wennemar Jan Engels van Beverforde werd in 1839 in Ootmarsum geboren. Hij overleed in 1914 in Zutphen op 75-jarige leeftijd. Hij was ongetrouwd. Net als de hofmeiers was Wennemar Jan een jurist, die zowel in Ootmarsum als in Almelo zijn praktijk als advocaat uitoefende. Belangstelling voor de landbouw had hij ook, zoals wel meer notabelen in die tijd interesse in het gebeuren op het platteland toonden.

Bovendien was die interesse er omdat de Ootmarsummer zelf over boerderijen en landbouwgrond beschikte. Van 1895 tot 1900 maakte Wennemar Jan Engels van Beverforde deel uit van het bestuur van de Twentse Landbouw Maatschappij, die vanaf 1896 Overijsselsche Landbouw Maatschappij heette.

De laatste hofmeier, Mr. Antony W.H.H. Vosding van Beverforde (1756-1833). Schilderij in bezit van de Stichting mr. Wennemar Jan Engels van Beverforde, Zwolle. In bruikleen afgestaan aan het Openluchtmuseum Ootmarsum.

Bronnen:

Siemens, H., De bloeiende nalatenschap van een Twents Jufferke – de historie van het Mr. W.J. Engels van Beverfordefonds, 2017.

Catalogus der roerende zaken van het Mr. W.J. Engels van Beverfordefonds, G.J. v.d. Noordaa, augustus 1969, Overijsselse Landbouw Mij., Zwolle.

Statige uitstraling Lasonderkerk

Riet Strijker

De Lasonderkerk is gebouwd in de jaren 1926 en 1927 en genoemd naar de singel waaraan ze ligt: de Lasondersingel. De weg is aangelegd in 1920-1921 en genoemd naar de buurt het Lasonder, oorspronkelijk Laersunder.

Omdat de bevolking van Enschede-Lonneker aan het eind van de 19e eeuw sterk toenam door de komst van arbeiders voor de uitbreidende textielindustrie, werden al rond 1880 plannen gemaakt om een tweede Hervormde kerk te bouwen.

Veel gemeenteleden vonden dat toen overdreven want, vond men, de gelovigen pasten nog best in de Grote Kerk op de Markt. Die zienswijze veranderde in 1922. In de Hervormde Kerk ging men destijds uit van één predikant op 2000 zielen (kerkleden) en daar waren er in Enschede-Lonneker 36.000 van.

Het eerste argument voor nieuwbouw was, dat als er meer predikanten moesten komen, één kerkgebouw niet voldoende was.

De Lasonderkerk is met een vleug Scandinavische inspiratie ontworpen door de architecten Theo en Jan Stuivinga uit Zeist. In de toren een Hemony-luidklok (1644), afkomstig uit de afgebrande Wijnhuistoren te Zutphen

Het tweede argument was, dat er twee stromingen waren, vrijzinnigen en orthodoxen.

De vrijzinnigen waren blijkbaar in de meerderheid want van de vier diensten per maand waren er drie vrijzinnig.

Opdat recht gedaan zou worden aan beide partijen, werd een stichting opgericht die de nieuwe kerk zou afstaan aan de Kerkvoogdij der Hervormde Gemeente. Schoot de Kerkvoogdij daarin tekort, dan viel de kerk terug aan de Stichting, die haar in bruikleen zou geven aan de verdrukte minderheid.

Zo kwam op 30 juli 1923 in het van Heekhuis aan de Grote Markt de Ovitiusstichting tot stand. Genoemd naar de eerste predikant na de Reformatie in Enschede-Lonneker: ds. Pibo Ovitijs.

Voorzitter was ds. C.M. Briët en na zijn vertrek naar Heemstede, mr.dr. G.A. Lasonder.

In augustus 1926 was 90.000 gulden in kas, bijeengebracht door schenkingen, en werd de bouw aanbesteed bij de Fa. C.R.M. van Drenth en J.W. van Westreenen te Zaltbommel, onder architectuur van Jan en Theo Stuivinga te Zeist.

In 1926 werd begonnen met de bouw. De kerk met haar 41 meter hoge toren in rode handvormsteen. Gulle gevers stichtten een "Ramenfonds". Bij atelier 't Prinsenhof" te Delft werden de opvallende, grote glas-in-lood ramen ontworpen en gemaakt door dhr. Veldhuis, een van de bekendste glazeniers.

De grote ramen zijn uitgevoerd in mozaïek.

Het oostelijk raam stelt voor -de verheerlijking op de berg- (Mattheus 17: 1-9)

Jesus met de apostelen Petrus, Johannes en Jacobus en Mozes en de profeet Elia.

Daaronder taferelen van bijbelse parabels, zoals de verloren zoon en de barmhartige Samaritaan.

In het westelijk raam staat Mozes centraal. Staande op de berg Nebo kijkt hij uit over het beloofde land.

(Deuteronomium 32 en 34)

Op de achtergrond de stad Jericho; verder weg, als in de toekomst, Jeruzalem, dat toen nog niet bestond.

Aan de voet van dit raam zijn gebeurtenissen uit het

Voor de inrichting en het orgel werd in een preek van dominee Van Dorp op 23 januari 1927 binnen twee weken 30.000 gulden bijeen gebracht

leven van Mozes afgebeeld, zoals de tien geboden en het biezen mandje.

Voor de inrichting en afbouw van het interieur en het orgel, werd in een preek van ds. van Dorp op 23 januari 1927, een beroep gedaan op de gemeente, om binnen twee weken 30.000 gulden op te brengen. Dat bedrag werd ruimschoots gehaald. Het hele interieur is van eikenhout, inclusief het gewelfde plafond, dat daardoor Scandinavisch aandoet.

De preekstoel is ontworpen door de Stuivinga's zelf en het verhaal gaat, dat zich daar in de Tweede Wereldoorlog onderduikers schuilhielden.

Het verouderde van Dam orgel is in 2009 vervangen door een digitaal orgel, gebouwd door Fa. Van der Poel uit Veenendaal. De orgelpijpen van het front zijn niet verwijderd.

In het najaar van 1927 was het kerkgebouw af en werd het terrein rond de kerk onder handen genomen. Deze kosten werden gedragen door dhr. en mevr. Van Heek-van Hoorn.

De grote luidklok werd geschonken door mevr. H.G. Jungé-van Heek.

Deze klok was in 1644 gegoten door Fransiscus en Petrus Hemony en kwam uit de in 1920 afgebrande Wijnhuistoren in Zutphen. Op 13 November 1927 werd de kerk ingewijd.

In de zeventiger jaren van de 20e eeuw werd de kerk verhuurd aan leden van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt die door kerkscheuring buiten het verband van kerken waren komen te staan.

Zij gingen verder als Nederlands Gereformeerde Kerk en toen de Hervormde Kerk de Lasonderkerk te koop aanbood, kochten zij het gebouw.

Rond 1995 werd de kerk Rijksmonument. Reden was de fraaie ligging tegenover het Rijksmuseum Twenthe en de bijzondere bouwstijl.

De Lasonderkerk liep tijdens de vuurwerkcramp, 13 mei 2000, veel schade op, met name de ramen waren er slecht aan toe. Deze werden hersteld in het atelier van Anthonie Koolen in Molenhoek.

Deze ramen, de mooie ligging in een tuin en de markante hoge toren, maken dat de Lasonderkerk een statige en vriendelijke uitstraling heeft, passend bij haar plek aan de Museummijl.

Bronnen:

- De Lasonderkerk te Enschede, uitg. Firma M.J. van der Loeff, Enschede. Nov. 1931
- Informatieboekje Lasonderkerk Enschede
- website ngkenschede.nl

Serviesgoed met bijzonder verhaal

Riet Strijker

Wat valt er te vertellen over een verzameling serviesgoed, verpakt in dozen, al decennia opgeslagen in het depot van het Rijksmuseum Twenthe, waar nauwelijks een foto van is? Kunst- of cultuurhistorisch nauwelijks interessant en veel onderdelen zijn beschadigd. Het servies van Lasonder paste niet in de collectie van het Rijksmuseum Twenthe en daarom is in 2021 bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een verzoek tot vervreemding ingediend. Voor zover we nu weten, juli 2022, zijn daar geen bezwaren tegen ingebracht.

Op 5 oktober 2021 heeft taxateur Drs. J.W. van den Berg alle stukken serviesgoed getaxeerd. Het gaat om 18e eeuwse porselein: blauw Chinees en Japans Imari, een eindeloze hoeveelheid met landschappen en figuren gedecoreerde potten en potjes, kopjes en schoteltjes.

Van den Berg taxeerde alle onderdelen apart en kende aan ieder stuk een bedrag toe. De gezamenlijke waarde toe te kennen in het economisch verkeer, kwam op een bedrag van 9.890,- euro. Het gaat om het in matig tot slechte staat verkerende, 252-delige “servies” uit De Collectie Lasonder. En de Vereniging Oudheidkamer Twente zal dit servies nu in haar

collectie opnemen. Niet om de voorwerpen op zich maar om het verhaal dat erbij hoort. Een stuk Enschedese geschiedenis. Niet altijd fraai, wel boeiend. Henk Eefting schreef er een boek over: De zaak Lasonder, een gerechtelijke dwaling van een tribunaal.

Het serviesgoed was eigendom van mr. dr. Gerrit Albertus Lasonder (1882-1944), een kamergeleerde die van zijn familievermogen leefde maar ook een gulle gever die aanzienlijke bedragen schonk aan culturele, sociale en religieuze doelen. Hij woonde in Enschede in een villa tegenover waar nu Boekhandel Broekhuis is gevestigd. De villa is in 1958 afgebroken. Lasonder was ongehuwd en stelde in 1934 een testament op, waarin hij zijn vermogen, geschat op 2,3 miljoen gulden, aan goede doelen na liet. De Oudheidkamer Twente waar Lasonder van 1930-1932 secretaris was, mocht een keuze maken uit o.a. serviezen. In de jaren 1930 ontwikkelde Lasonder angst voor het communisme en vatte hij sympathie op voor het gedachtengoed van de NSB. Hij zag het als goede verdediging tegen het communisme en in 1941 sloot hij zich bij deze organisatie aan. Dat was ook het jaar waarin hij trouwde met Anne Christine Bauer (1892-1977). In 1913 had hij een verloving met haar afgebroken, vanwege de innige band die hij had met zijn moeder, Geertruida Aleida Elderink (1845-1937). In 1943 wijzigde Lasonder zijn testament ten gunste van zijn vrouw en, na haar dood, van zijn familie. Lasonder stierf in 1944 en werd onder grote NSB belangstelling begraven op het Boerenkerkhof aan de Deurningerstraat.

Mevrouw Lasonder heeft het serviesgoed tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog blijkens een brief in het archief van het Rijksmuseum Twenthe, als dank geschonken aan een Gauleiter, voor verleende hulp. Op de dag dat Enschede werd bevrijd, 1 april 1945, was zij bij haar vader in Gildehaus waar haar per direct het Nederlanderschap werd ontnomen en haar

Een glimp van het serviesgoed is te zien in een YouTube filmpje met interview van Edwin Plokker, www.1twente.nl

Serviesgoed van de familie Lasonder

bezit door de staat in beslag genomen. Het verpakte serviesgoed stond klaar voor transport naar de Gauleiter maar is door Engelse soldaten afgeleverd bij het Rijksmuseum Twenthe. Het serviesgoed hoorde als huisraad bij de geconfisqueerde bezittingen en was daarmee staatseigendom. In 1947 werd Lasonder per verstek veroordeeld wegens landverraad. Zonder getuigen te horen, zonder mevrouw Lasonder, die het land niet in mocht. Zij kreeg geen enkele uitkering en werd door vrienden en familie ondersteund. Pas in 1957 kreeg ze haar Nederlandschap terug. In de oorlog waren op de pachtboerderijen op de landgoederen van Lasonder in Drienerlo en Usselo velen ondergedoken. Verzetssensen en Joden. Het echtpaar Lasonder wist daarvan maar heeft, voor zover wij weten, niemand ooit verraden. Dat heeft ertoe bijgedragen dat een groot aantal mensen waaronder verzetssrijders als ds. Overduin, jarenlang streken voor herziening van het vonnis uit 1947. Dat lukte pas in 1969, toen minister Polak op 25 maart besloot mevrouw Lasonder een lijfrente toe te kennen, mits zij de zaak Lasonder zou laten rusten. Op het landgoed Drienerlo staat nu de Universiteit Twente. In de strijd om een derde Technische Universiteit in Nederland kon Enschede deze oneigenlijk verkregen

grond, om niet aanbieden. Mevrouw Lasonder had daar vrede mee. Deze bestemming was, zei ze, in de geest van haar echtgenoot, zelf wetenschapper en zes jaar onderwijswethouder in Enschede.

Binnenkort verschuiven de dozen met serviesgoed van de schappen in het depot van het Rijksmuseum naar die van de Museumfabriek, waar ook het overige, bijzondere en zeer talrijke bezit van de Oudheidkamer Twente een goed onderkomen heeft. Daarmee wordt alsnog recht gedaan aan de wens uit 1934 van mr. dr. G.A. Lasonder.

Bronnen:

De Zaak Lasonder, een gerechtelijke dwaling van een Tribunaal - Henk Eefting. Aspekt: Soesterberg, 2016
Delpher - kranten 1940-1950.

Met dank aan Edwin Plokker

Johan Gigengack (1933-1976)

Religieus bevlogen provo en atypisch regionalist

Jan Hinke en Geert Bekkering

Johan Gigengack was in veel opzichten een atypische regionalist. Waar de meeste heemkundigen zich meestal toeleggen op conserveren, was Gigengack gericht op vernieuwen. Vernieuwer vanuit religieus-mystieke inspiratie. De Heilige Geest als motor van vernieuwing: "Zie ik maak alles nieuw". Daarbij was de regio niet zijn einddoel, maar een opstap, de meest geëigende basis voor hoger reikende idealen. Het ging hem om het echte, het authentieke. Bij al zijn moderniteit deed dat hem vaak belanden bij het oud-Twentse leven. Als het maar niet conventioneel burgerlijk was. Aldus introduceerde hij in Twente de denkbeelden van de jaren zestig. Met zijn *Twentse Post*, verschenen tussen 1961 en 1973, wilde hij aantonen dat de Twentse cultuur in staat was ook het moderne levensgevoel te incorporeren. Samen met meester Vloedbeeld had hij daartoe al de aanzet gegeven in Twënterlaand en -leu en -sproake (1956-1961). Een poging in romanvorm, *De boetenste duusternis* (1961), kwam te vroeg en greep te hoog, en had daardoor een averechtse uitwerking. Vooral ook voor hem zelf en zijn ambities als schrijver in het Twents.

Toen na de jaren zestig de tijd wel rijp leek, kreeg hij niet echt meer de kans zijn idealen en denkbeelden vorm te geven. Hij overleed plotseling aan een hartaanval, 43 jaar oud.

Van kermislawaai naar stilte

Johan Gigengack stamde uit een geslacht van kermisexploitanten. Voor zijn vader was dit beroep echter niet weggelegd, omdat hij doof was. Ook Johan's moeder was doof. Zij hadden elkaar ontmoet in het doveninstituut in St. Michielsgestel. De voor religie en mystiek ontvankelijke jongen groeide op in een huiselijke omgeving waarin stilte de boventoon voerde. Het gezin telde verder nog een zes jaar jonger zusje.

Na de lagere school ging hij in de leer bij een drukkerij, maar na enkele jaren besloot hij de priesteropleiding te gaan volgen. Zo kwam hij terecht op het kleinseminarie van de franciscanen te Megen (N.-B.). Op eenzame momenten dacht hij vol heimwee terug aan Twente en het Twents. Hij kende de streektaal niet als moodersproake, immers zijn moeder was een Rotterdamse en bovendien doof. Twents was de taal van zijn vriendjes en zijn omgeving. Hij heeft die zich eigen moeten maken. Zijn latere taalgebruik verraadt daar de sporen van. Na het Megen van de franciscanen maakte hij een ommezwaai naar het Zenderen van de karmelieten. Daar bracht pater Ribbert, afgestudeerd op het dialect van Tilligte, hem verder in contact met de streekcultuur en zijn beoefenaren. Hij voelde zich er onmiddellijk bij thuis.

Graedske

Na zes jaar kleinseminarie stopte hij met zijn priesterstudie. Hij moest vervolgens onder dienst, maar daar bleek de gevoelige jongeling niet op zijn plaats. Met S5 werd hij naar huis gestuurd.

In zijn vrije uren in de kazerne begon hij te schrijven aan een semi-autobiografisch verhaal, *Graedske*, over de jongste zoon van een boer die priester wilde worden. Deze novelle met dialogen in het Twents werd in 1955 uitgegeven. We vinden er al elementen in, die Gigengack altijd zijn blijven kenmerken: een zoeker, langs religieus-mystieke weg, naar wat echt is. Later zou hij wel enigszins verwijderd raken van zijn katholieke wortels, maar zijn religiositeit verloor hij niet. Hij had toen ook al zijn eerste verhaal in het Twents geschreven, *'n Duuwel oet Gelre*. Dit werd in november van dat jaar als serie in de *Twentsche Courant* gepubliceerd. Hij kiest nu definitief voor het schrijverschap. Het publiceren over Twentse aangelegenheden wordt zijn levensvervulling en zijn beroep. Hij zou er fulltime mee bezig blijven, maar het ook wel heel ruim trekken. Aanvankelijk had ook genealogie zijn belangstelling. In 1954 kwam hij met een publicatie over het geslacht Gigengack, dat van oorsprong uit Thüringen afkomstig is.

Twènterlaand en -leu en -sproake (TLLS)

In 1956 publiceerde hij een kort Twents verhaal *Den wiezen holtrichter* in de *Driemaandelijkse Bladen* van het Nedersaksisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen. In datzelfde jaar richtte Gigengack de *Nedersaksische Uitgeverij* op en stichtte het tijdschrift *Twènterlaand en -leu en -sproake (TLLS)*. De nog enigszins wereldvreemde uitgever ging nogal nostalgisch van start, maar slaagde er gaandeweg in het blad steeds belangwekkender te maken.

Het nieuwe periodiek werd het officiële orgaan van de *Twentsche Schrieverskring*, waarvan meester Vloedbeeld de voorzitter was. De toen 73-jarige oud-onderwijzer en de 28-jarige oud-seminarist hadden elkaar gevonden en vormden een hecht duo. Gigengack stak nagenoeg al zijn tijd in de uitgave van het blad. Hij deed dan ook bijna alles zelf: niet alleen het redactiewerk en de drukvoorbereiding, maar ook de acquisitie van abonnees en adverteerders, met alle correspondentie en administratie van dien.

Daar tussendoor was er ook nog zijn privé leven. In 1957 trouwde hij met de Enschedese Maria Aleida (Lidy) Kronenberg. Johan en Lidy kregen vier zonen en twee dochters. Gezin en bedrijf vestigden zich aan de Beekstraat in de Hengelose binnenstad. Te midden van dit prille gezinsleven schrijft hij aan de roman *De boetenste duusternis*. Hij wil laten zien, dat het Twents ook in staat is problematieken van het moderne leven te beschrijven. De Franse schrijver Francois Mauriac is zijn voorbeeld, winnaar van de Nobelprijs voor Literatuur in 1952. In het bijzonder is hij beïnvloed door de thematiek van diens roman *Thérèse Desqueyroux*, waar het gaat over authentieke gevoelens versus opgelegde conventies. “Bedenk niet, wees open” is altijd een motto van Gigengack gebleven. Hij stond overal voor open en was wars van moralisme. Andere favoriete schrijvers van hem waren Thomas à Kempis, Teilhard de Chardin, Han Fortmann, Aldous Huxley, Graham Greene, Anna Blaman en Gerard Reve.

Johan Gigengack, oktober 1955, 22 jaar oud

De boetenste duusternis

De boetenste duusternis is een korte ideeënroman over de ex-priesterstudent Eskes Lentveerdink, die een nieuwe invulling aan zijn leven probeert te geven, maar daarin gedwarsboomd wordt. Hij is enig kind en erfgenaam van de eeuwenoude familieboerderij. Het overgrote deel van de grond van de boerderij is echter op slinkse wijze in handen gekomen van textielabrikant De Caot. Deze fabrikant vestigt zich met zijn vrouw en zijn twee dochters Hermiene en Anne in een nieuwe villa naast de boerderij. Eskes en de buurmeisjes De Caot zijn speelkameraadjes en kennen elkaar goed. Ouder wordend gaat Eskes amoureuze gevoelens koesteren voor beide zussen. Voor Anne, de jongste, werkelijk liefde, voor Hermiene meer lichamelijk-erotische. Hij wordt door de oudste dochter verleid en zij blijkt zwanger. Eskes trouwt met haar, niet zozeer uit liefde, maar om langs die weg

Achter de zetmachine, mei 1968

invloed te kunnen uitoefenen op De Caot. Als hij zijn schoonvader zou kunnen bewegen de grond af te staan, zou Eskes weer uitzicht krijgen op een zinvolle toekomst. In een onbe-waakt moment raakt echter ook Anne zwanger van Eskes. Anne houdt dit geheim en besluit zich elders in de anonimiteit te vestigen. Hermiene krijgt echter een miskraam. Later wordt zij ook nog op tragische wijze door haar eigen vader overreden, waarna de weg vrij komt voor Eskes om toch nog met zijn echte liefde Anne te trouwen. Met dit 'happy end' eindigt ook het verhaal. Eskes is inmiddels volledig tot inkeer gekomen. Door het aandeel van een dorpspastoor krijgt het boek ook nog een stevige religieuze lading. Op het tweede plan komen ook nog andere problematieken aan de orde: rücksichtslos ondernemerschap, bordeelbezoek, homoseksualiteit, hartstocht, zonde, zuiverheid. Het boek van slechts 104 pagina's is een dermate ingewikkelde kluwen van intermenselijke problemen, dat het moeilijk leesbaar is.

De boetenste duusternis laat zich karakteriseren als een combinatie van 'Schuld en boete' van Dostojewski en een Griekse tragedie, culminerend in een theologisch vertoog over het Kindschap Gods, en dat alles zich afspelend op het Twentse platteland. Het handelt over 'verwrunge leavens' en 'ontspoorde meansker'. "Gin leaven leaft, veurdat het deur 't dal der schemmen hen is gaon en oop estaon is oet de dood: de dood door zunde, deur lieden en ongeriemdheid."

Een literaire rel

De seksualiteit die in het boek voorkomt, wordt niet expliciet beschreven, maar slechts gesuggereerd. Maar dat is op dat moment – we schrijven het jaar 1961 – al erg genoeg. Het is de vooravond van het Tweede Vaticaanse Concilie, dat de jaren zestig in een stroomversnelling zou brengen. Met name de hoofdredacteur van de Twentsche Courant, Bernard Plegt, vriend van Vloedbeeld en dus ook van Gigengack, zit met het boek in zijn

maag. Hoe dit te recenseren, zijn achterban kennende? Hij vraagt zijn journalist Jan Oude Brunink ('Job'), die op zijn beurt Johan Buursink raadpleegt. Beiden komen tot een negatief oordeel: Oude Brunink vooral op zuiver literaire gronden, Buursink neemt op de regionale radio zelfs de woorden 'pornograaf' en 'zedervervuiler' in de mond en heeft het later nog over "Would-be modern rioolproza in het Twents". Daarmee is een literaire rel geboren. Men staart zich blind op twee ongewenste zwangerschappen, maar merkt niet op dat het eigenlijke thema van het boek is, dat volwassen worden (vaak) via de weg van zonde en lijden loopt.

Het blijft gissen wat Buursink bewoog zich zo scherp uit te laten over zijn collega streekauteur. Paul Abels heeft het over een onterechte en onfrisse aanval, die meer leek op conservatisme en jalousie de métier dan op een afgewogen literair oordeel. En Frank Löwik suggereert dat persoonlijke rancune een rol

kan hebben gespeeld. Wat de reden ook geweest mag zijn, door deze scherpe reactie kreeg het relaas van de worsteling met volwassenwording, relaties en seksualiteit niet de serieuze benadering die het verdiende. Het gevolg was dat de affaire de gevoelige Gigengack kopschuw maakte voor verdere experimenten in de streektaal. Bovendien is hij fulltime schrijver en heeft een groeiend gezin te onderhouden. Hij kan het zich niet permitteren een omstreden persoon te zijn. Hij besluit het over een andere boeg te gooien. *TLLS* wordt omgezet in een nieuw periodiek: *Twentse Post*. Tot overmaat van ramp overlijdt in deze zelfde periode zijn steun en toeverlaat meester Vloedbeeld.

Twentse Post

Met het overlijden van G.B. Vloedbeeld ontviel hem de beoogde hoofdredacteur van het nieuwe blad. Er zat niets anders op dan zelf deze functie op zich te nemen. *TLLS* had ook al een ontwikkeling doorgemaakt naar meer aandacht voor de actualiteit. In de *Twentse Post* werd dit voortgezet. Maar de *Twentse Post* was breder georiënteerd, te vergelijken met een opinieblad. Er was naast de traditionele regionale onderwerpen veel aandacht voor actuele maatschappelijke zaken, en verder voor kunst, cultuur en religie. Het blad kreeg ook een modernere outfit door de illustraties van Piet Verberne. Ook nu deed Gigengack vrijwel alles voor het maandblad zelf. En daar kwam dus het hoofdredacteurschap nu bij. Van lieverlee bevatte het blad steeds meer artikelen van zijn hand tot er een situatie ontstond, dat hij het blad bijna in zijn eentje vulde. Aangezien het maandelijks uitkwam, werkte hij er dag en nacht aan, en dat moest ook wel, want hij onderhield er een gezin met zes kinderen van. Daarom was het acquireren van advertenties erg belangrijk. Het resultaat was een enigszins hybride blad vol regionale ontwikkelingen op allerlei gebied – traditioneel en modern – afgewisseld met pagina's advertenties van Twentse middenstanders. In één nummer kon het gaan over Huttenklaos, Gerard Kornelis van het Reve en een zegelactie van de V&Gé.

Zijn heemkundige artikelen getuigen van een

De boetenste duusternis (1961), een omstreden boek

enorme belesenheid en kennis op dit gebied. Vaak was hij in de bibliotheek van de Vondelstraat in Hengelo te vinden om boeken en tijdschriften te raadplegen. Daarnaast beschikte hij over een ruim netwerk van heemkundige informanten. Hoewel hij een eigen zolderstudeerkamer had, werkte hij thuis meestal aan de grote gezinstafel in de keuken, met alle praktische problemen van dien. Maar ook wel typerend, want bij al zijn activiteiten was hij ook en vooral een aanwezige vader voor zijn gezin, geliefd bij zijn kinderen. Twaalf jaargangen lang zou de *Twentse Post* verschijnen, van 1962 tot 1973. Het was niet alleen vanwege de commotie rond *De boetenste duusternis* dat Gigengack niet meer tot het schrijven van experimenteel proza in het Twents kwam, hij had er vanwege de *Twentse Post* ook domweg de tijd niet voor.

De trap der vergezichten

Pas in 1971 verscheen er weer een zelfstandige publicatie van zijn hand: *De trap der vergezichten*. Al in de *Twentse Post* schreef Gigengack in toenemende mate over moderne kunst en religie. Nu wijdde hij er ook een apart boek aan. Het speelt zich af in het milieu van Twentse beeldende kunstenaars, maar handelt toch in de eerste plaats over zijn eigen religieuze ervaringen, met name vier onderscheiden Godservaringen: “*In voorafgaande hoofdstukken werden de visioenen I en II (resp. ‘Zon-Eclips’ en ‘Volle Zon’ gerekend tot ‘Eerste Ontmoeting’). Het ‘Triniteits-visioen’ tot de ‘Tweede Ontmoeting’.* In deze volgorde neemt het ‘Scheppings-visioen’ dan de IIIe plaats in. Op de omslag van dit boek zijn de vier visioenen afzonderlijk weergegeven.”

Eén van die visioenen beschrijft hij aldus: “*Intussen richt ik mij met hernieuwde belangstelling op het visioen in het kerkdorp R. Ik zou veertig dagen willen kamperen en mediteren op deze plek in het Twentse land, waarboven de hemel opentrok en Hij, die mijn geest doet branden, de onsterfelijke idee van Zijn liefde en mildheid in mijn ziel heeft ingeprent. Op deze duizelingwekkende trede van de-Trap-der-Vergezichten is Hij niet langer de gouden Zon van weleer, maar een Ster van smetteloos wit Licht, wijds en diep als het universum. En over*

hoe Hij daar woont in Zijn goddelijke Atelier, raak je eenvoudig niet uitgesproken, zomin als je uitgekeken raakt op het onophoudelijke voortbrengen uit Liefde”.

In *De Trap der vergezichten* onderzoekt Gigengack zijn religieuze ervaringen door ze te spiegelen aan de spirituele symboliek die hij aantreft (of meent aan te treffen) in

De *Twentse Post* van oktober 1970

kunstwerken van regionale beeldende kunstenaars. Hoofdpersonen in dit essay zijn, naast Johan zelf als ik-figuur en gids, zijn vrouw Lidy en zijn kunstvrienden Wim van Oostrom, Jan ten Voorde, Mark Wessels, Jan Baetsen, Bert Meinen en Tonnie Uylenburg.

Religieuze symboliek in de moderne kunst

Hij komt hierbij tot religieuze interpretaties van hun beeldtaal, waarvan zijn kunstbroeders zich niet of nauwelijks bewust zijn c.q. zouden willen zijn. “*Hoe verklaar ik Lidia – ontoegankelijk als zij is voor fenomenologische beschouwing – dat Wim’s laatste schilderij nu juist een positieve stap is op weg naar een dieper besef van mens-zijn en gemeenschap. Voor mijn ogen zie ik de Gever bezig mijn vriend de fundamentele gave te overhandigen waardoor hij straks kan zien en uitroepen: ‘voorwerp word*

ik van totale aanhanging” en “Dát natuurlijk is de rede, waarom Visioen-IV nog geen weerklink vindt bij mijn beeldende vrienden. Zij alle staan nog in een vroeger stadium van kennen en beminnen. Zij zijn nog niet uitgekeken op het eerste verschijnen van de Morgenzon. Zij zien weliswaar, maar geloven hun eigen ogen niet ...”. Het komt soms wat betweterig over.

Voor de gemiddelde, nuchtere Twentse lezer, draaft hij met zijn zoektocht nogal door. Het is een boek dat zich moeilijk laat lezen. Menig lezer haakt af. Om het goed tot zich te nemen, dient het meer keren gelezen te worden.

Twee Hengelose provo's

Eén van de personages in *De trap der vergezichten* is Mark Wessels (1937-2020), een geboren Hengeloër, die als beeldend kunstenaar en ontwikkelingswerker het grootste deel van zijn leven zou doorbrengen in Amsterdam en later op Bali. Johan leerde hem in de zestiger jaren kennen bij de Hengelose fotohandel Wim Prins. Met Mark (voorheen Fred) had Johan een broederlijke band. Mark was Johan's vertrouwenspersoon. Deze maakte hem ook wegwijs in het Amsterdam van de provotijd. Daar was Mark o.a. betrokken bij de 'happenings' van Robert Jasper Grootveld bij 'Het Lieverdje'. Ook Johan was veelvuldig in Amsterdam te vinden, waar hij met mensen als Simon Vinkenoog en zijn kunstbroeder Mark Wessels zijn ervaringen op dit gebied kon delen. Zo kon hij komen tot uitspraken als “*De Geest, die waait waar Hij wil, bepale het Uur van de stormloop op de barricaden*”.

Kreuk vuur de Twentse Sproak en Twentse woorden en gezegden

Bijna vijftien jaar na de rel rondom *De boetenste duusternis* raakte Johan Gigengack weer betrokken bij de Twentse taalbeweging. In november 1975 was hij mede-oprichter van de *Kreuk vuur de Twentse Sproak*. Ook al was hij op dat moment het Twents bijna verleerd. Daarvóór nog, in 1974, had uitgever Witkam Gigengack gevraagd om één of meer boeken samen te stellen over Twentse woorden en uitdrukkingen. Niet alleen maakte dit voorstel diepe indruk, het betekende voor Johan ook

Beekstraat 5, hartje Hengelo. Een doek geschilderd door kunstvriend Jan van der Leest

het begin van een verwerkingsproces, bijna dertien jaar na de rel rond *De boetenste duusternis*. Van de kant van Witkam en redacteur Plegt was het duidelijk een poging om Johan weer bij de Twentse zaak te betrekken, en misschien ook wel om hem weer met beide benen op de Twentse bodem te zetten.

Hun voorstel resulteerde aan de kant van Johan in intensief veldwerk gedurende 1974 en 1975, waarbij hij langs de oudste Twentse boeren trok om uit hun mond benamingen en zegswijzen op te tekenen. Zijn mystieke inborst sloot gemakkelijk aan bij de eenvoud van het platteland. Van de plattelandscultuur interesseerden hem ook met name de paranormale aspecten, zoals de striekers. Deel 1 van de *Twentse woorden en gezegden* was bij zijn dood zo goed als voltooid, maar zou uiteindelijk pas in 1979 verschijnen. Van de geplande volgende delen zal het niet meer komen. Tot meer dan wat aantekeningen achter op sigarendozen was Gigengack niet gekomen.

Plotselinge, vroegtijdige dood

Na een korte periode van klachten overleed Johan Gigengack plotseling op 18 oktober 1976

Johan Gigengack tussen Adriaan Buter en Johan Buursink tijdens de oprichtingsvergadering van de Kreek vuur de Twentse Spraak in havezathe Het Everloo

aan een hartaanval. Lidy en de kinderen (dan van 9 tot 18 jaar) bleven geschokt achter, evenals zijn kunstenaarsvrienden en allen die hem kenden als liefhebber en promotor van de streekcultuur. Hij had altijd in de hoogste versnelling geleefd en daarmee roofofbouw op zijn lichaam gepleegd.

Daarmee vielen alle plannen, die hij nog had, in duigen en kreeg hij ook niet meer de gelegenheid zich te ‘rehabiliteren’, voor zover dit nog nodig was. En natuurlijk dringt zich onvermijdelijk de vraag op: waartoe zou hij allemaal nog in staat geweest zijn? Zijn tragiek is dat zijn nalatenschap voornamelijk bestaat uit een roman, die inmiddels als achterhaald beschouwd wordt qua moderne, baanbrekende thematiek, en een moeilijk leesbare mystieke verhandeling. Naast *Graedske*, dat in 1979 een herdruk beleefde, blijven dan verder nog over zijn gedegen tijdschriftartikelen in de Twentse Post. Deze zijn weliswaar door www.twentsetaalbank.nl grotendeels digitaal ontsloten, maar het zou te overwegen zijn hieruit nog eens een

bloemlezing samen te stellen. Of zou ook *De boetenste duusternis* nog een kans verdienen, als schildering van de universele tragiek van het menselijk leven?

Met dank aan Erik en Ingo Gigengack

Bronnen o.a.:

- johangigengack.nl
- www.twentsetaalbank.nl
- F.G.W. Löwik: *De Twentse Beweging : strijd voor modersproake en eigenheid.* Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 2003. Proefschrift
- Paul G.F. Abels: *Johan Buursink en de Twentse literatuur.* In: *Jaarboek Twente*, 1995, p. 21-30.
- Gerard Lage Venterink: ‘Het plat jaagt door de stad. Een shot ‘sixties’ voor het Twents’. *De Twentsche Courant Tubantia*, 15 oktober 2011

In de collectie van de Oudheidkamer

Portret van Fenna Arnolda Verbeek

Frits van Riel

.....

Duidelijk. Het portret van Fenna Arnolda Verbeek hoort zeker thuis in de collectie van de Oudheidkamer.

Vorig jaar oktober woonde ik voor het eerst een jaarvergadering bij. Voorzitter Patrick Welman deelde terloops mee dat er een portret aan de Oudheidkamer was geschonken. De naam van de geportretteerde kon ik in eerste instantie niet goed verstaan en daarom vroeg ik of hij die wilde herhalen. Het bleek om een portret van Fenna Arnolda Verbeek te gaan. Dat deed meteen een belletje rinkelen. Ik vroeg of het om een portret van de schilder Bruna ging en dat werd bevestigd. Na de vergadering moest ik snel naar huis, besloot ik mijn nieuwsgierigheid te bedwingen en er later op terug te komen. Ik was namelijk verbaasd dat het portret was opgedoken.

Voor een mogelijke expositie over het werk van Bruna was ik rond 2002 bezig zijn werk op te sporen. In Den Haag bezocht ik het Iconographisch Bureau, nu een onderdeel van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD). Daar was al in 1932 door ene Isedoor van Dam, wonend Emmastraat 191 te Enschede, een aantal portretten van Bruna geregistreerd. Die textielfabrikant had misschien banden met de Oudheidkamer. Onder die portretten bevond zich dat van Fenna Arnolda Verbeek. Met de naam van de toenmalige eigenaar, Abraham Hendrik Ledeboer uit Almelo, heb ik over de verblijfplaats contact gehad met drie van zijn kleinzoons. Zij dachten dat het portret tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers in beslag was genomen of vernietigd. Het bestond dus niet meer en was niet boven water te krijgen. Het bleek dat de Oudheidkamer wel een zwart-wit foto van het portret had en het RKD kreeg daar een afdruk van.

Navraag bij bestuurslid Adrie Hemmink en wat onderzoek naar de afstamming van de schenker van het portret leverde het vermoeden op dat het wel eens om een ander portret zou kunnen

gaan dan in 1932 was geregistreerd. De schenker stamde af van een dochter van Fenna Arnolda en bankier Ledeboer uit Almelo van een zoon. Het belangrijkste argument dat Bruna twee portretten had geschilderd was echter hoe hij ze signeerde: dat van bankier Ledeboer droeg zijn monogram L.J.B. en het portret van de Oudheidkamer was links ter hoogte van de Bijbel voluit met L.J. Bruna gesigneerd. Wanneer het werd geschilderd is niet duidelijk te zien: 1857 of 1859. In ieder geval dus voor de stadsbrand van 1862. De zwart-wit foto van de Oudheidkamer bleek van het geschonken portret te zijn. Dat verbleef vermoedelijk nog tot 1965 in Enschede.

Wie was Fenna Arnolda Verbeek?

Ze werd gedoopt (6-12-1784 *Enschede*) in de Grote Kerk op de Markt als dochter van Hermannus Verbeek en Christina Amalia Visch. Ze was het vijfde van zes kinderen. Haar ouders kwamen uit Gronau, maar waren in Schuterop (Schüttorf) getrouwd. Vader Hermannus Verbeek volgde in 1773 de vorige meester van de Torenschool op. Dat schooltje was tegen de toren van de kerk aangebouwd en kreeg er in 1780 een verdieping bij [1]. Naast schoolmeester was Verbeek voorlezer, voorzanger en koster van de kerk. Haar moeder overleed begin 1787 bij de geboorte van haar jongste broertje en Fenna werd grotendeels opgevoed door haar stiefmoeder Johanna Letink. Fenna deed op 30 mei 1805 belijdenis in de hervormde kerk en werd als lidmaat aangenomen. In het lidmatenboek staat dat ze vijf jaar onderwijs had ontvangen en ruim 20 jaar oud was [2]. Tijdens de Franse bezetting waren in de kerk op de Markt soldaten gelegerd en die werd ook als paardenstal gebruikt. Fenna ging, ondanks het risico op tyfus, samen met het dienstmeisje de soldaten eten brengen. Ze was kennelijk niet bang om besmet te worden [3]. In 1814, waarschijnlijk ter gelegenheid van haar huwelijk, werden ovale portretjes van haar

Fenna Arnolda Verbeek

en haar vader gemaakt, zoals ook de kunstenaar Johannes Anspach deed [4]. Ze trouwde (1-7-1814 *Enschede*) met winkelier Abraham Ledeboer en kreeg van hem zeven kinderen, waarvan er drie volwassen werden. Hermannus Verbeek was de laatste die op 31 december 1828 in de kerk op de Markt te Enschede begraven werd. Daarna was dat bij wet verboden [5]. Abraham Ledeboer was aandeelhouder in de in

1833 opgerichte Enschedese Katoenspinnerij 'n Grooten Stoom [6]. Na het overlijden van haar man, fabrikant en later koopman, in 1841 woonde Fenna als weduwe aan de Gronauschestraat, een paar huizen van het Elderinkshuis af, en werd beschreven als een “waardige en brave dame” [7]. Bij de oprichting van het Weeshuis der Nederlands Hervormde Diaconie in 1846 was ze een van de vijf

regentessen [8]. Ze overleed na de stadsbrand (†4-8-1863 *Enschede*) en wonderwel overleefden de portretten die ook. Het ene met monogram L.J.B. kwam terecht bij kleinzoon Helmich Ledeboer (1844-1912) en het andere met signatuur L.J. Bruna bij jongste dochter Geertruid Bernhardina Ledeboer (1820-1912). Welk portret het eerst werd gemaakt of dat ze tegelijkertijd werden geschilderd is niet meer te achterhalen. Van Bruna zijn meer portretten bekend, waarvan hij twee exemplaren maakte: fabrikant Coenraad ter Kuile (1781-1852), Johanna Wennink (1808-1887) met haar zootje Jurrian Stroink (1851-1922) en fabrikant Hendrik Jan van Heek (1814-1872).

Wat is er te zien op het portret?

Fenna is hier al flink op leeftijd en dat vertaalt zich in haar kleding, die ook haar welstand aangeeft. Ze zit voor een raam in een Voltaire fauteuil, draagt een donkere japon met wit kanten kraagje en zichtbaar zijn de kanten mouwen van haar onderblouse. Ze draagt verder een neepjesmuts met ingeweven bloemmotief en kinband, die Bruna prachtig heeft geschilderd [4]. In haar handen houdt ze een Bijbel vast. Links van haar schouder gunt de schilder ons vanuit het noordoosten een blik op Enschede, waarin we rechts de Grote Kerk op de Markt vanaf de koorzijde zien met de torenspits, zoals die na een storm in 1703 werd hersteld. Links daarvan kijken we uit op de voorgevel van de in 1842 gebouwde St. Jacobuskerk [9]. Vermoedelijk is dit de enige overgebleven afbeelding van de St. Jacobuskerk van voor de stadsbrand. We weten niet waar Fenna poseerde en of het gezicht op Enschede artistieke vrijheid van Bruna of historisch juist was. Poseerde Fenna in haar huis of in het atelier van Bruna? Dat laatste lijkt minder waarschijnlijk, want Bruna woonde in die tijd al aan de Langestraat 15 op de hoek van de Rigtersgang, in de volksmond het Van Heeksteegje genoemd. Ze overleed aan de Gronauschestraat en ze zal daar ook al rond 1858 hebben gewoond en dat is niet in het noordoosten van de stad. Valt dus ook af en dan lijkt de artistieke vrijheid van de schilder over te blijven.

Bronnen

1. L.A. Stroink – Stad en Land van Twente, blz.349 en 350. Uitg.: Witkam Enschede 1962.
2. Stadsarchief Enschede, toegang 237 Plaatsingslijst van het archief van de Hervormde Gemeente te Enschede. Algemeen, Kerkenraad: inv. nr. 44 Lidmatenboek, met attestaties 1791-1867.
3. L.A. Stroink en G. Jonkers-Stroink – Kroniek van de familie Stroink, Uitg. Twents-Gelderse Uitgeverij Witkam B.V., Enschede 1981: pag. 98: Lange Jan Tak. Met dank aan André Bijkerk.
4. De database portraits van het RKD in Den Haag, met dank aan informatiespecialist Marieke de Natris.
5. L.A. Stroink – Stad en Land van Twente, blz. 417. Uitg.: Witkam Enschede 1962.
6. Idem, blz. 429.
7. Op de website van het Stadsarchief Enschede: H. ter Wee H.zn. – Enschede van Voorheen en Thans, een beschrijving van Enschede vóór de brand van 1862 tot 1922/23.
8. L.A. Stroink – Stad en Land van Twente, blz. 449. Uitg.: Witkam Enschede 1962.
9. Idem, blz. 312 en 444.

Meer weten over Fenna Ledeboer – Verbeek?
 't Inschrien wijdde in de editie 2016-3 eerder een artikel aan haar, geschreven door Geert Bekkering.

De Hengelose traversepaal

Gerhard Post

Strooigoed

Twente is bezaaid met stenen. Ogenschijnlijk zijn ze willekeurig uitgestrooid. Een deel echter markeert al honderden jaren een grens. Deze grensstenen zijn het onderwerp van Strooigoed.

Langs de wegen staan talloze paaltjes. Het paaltje op de hoek van de Bornsestraat en de Dr. A. Kuypersstraat in Hengelo (52° 16' 13" NB, 6° 47' 41" OL) is opvallend door de ingehakte 'G' en 'H'. Toch zag ik het paaltje pas nadat Robert Janssen uit Heerlen me erop wees. Waarom staat dit paaltje hier? Ook bij Enschedesestraat 116 in Hengelo staat een paaltje. Hier is aan twee zijden 625 ingehakt. Daarmee is het duidelijk dat dit een 'mijlpaal' is; de afstand van hier over de rijksweg uit 1830 via Almelo en Raalte naar Zwolle is 62½ kilometer.

De gedeeltes door dorpen en steden van deze oude rijkswegen werden traverses genoemd. Na een overleg van 15 jaar werd in 1913 de traverse

van Hengelo overgedragen van het rijk naar de gemeente. De overdracht werd bezegeld met de publicatie in de Nederlandsche Staatscourant van 16 augustus 1913. In artikel 7 staat beschreven dat de uiteinden van de traverse aan beide zijden van de weg gemarkeerd moeten worden met palen waar in verdieping 'G.H.' is aangebracht. De boven genoemde traversepaal is de enige van de acht die overgebleven is. Vanaf hier, lopend in de richting van Borne zien we nog diverse paaltjes met 'RE' ingehakt. Ook dit zijn grenspalen, in oude stukken 'limietpalen' genoemd. Zij gaven de begrenzing van het eigendom van het rijk aan.

In de collectie van de Oudheidkamer Gravures Van der Capellen

Frits van Riel

Het is alom bekend dat de Oudheidkamer Twente een zeer uitgebreide collectie bezit. Misschien minder bekend is dat een groot deel daarvan niets met Twente te maken heeft, of dat de herkomst twijfelachtig is. Een voorbeeld daarvan lijken de gravures van Reinier Vinkeles van leden van de familie Van der Capellen. Die zijn op de website onder Museale Collectie te vinden bij de prenten.

Reinier Vinkeles

Tekenaar en graficus Reinier Vinkeles (1741-1816) groeide op in Amsterdam, waar zijn vader een rouwwinkel bezat. Hij werd in 1762 lid van de lokale Stadsteekenacademie en maakte drie jaar later al deel uit van de directie. In 1770 ging hij in de leer bij een beroemde graveur in Parijs. Daarna sloeg hij een aanbod van tsarina Catharina II af om bestuurder te worden van de academie in St. Petersburg. Hij bleef in Amsterdam. Tot 1790 behoorden zijn zorgvuldig gegraveerde prenten tot de besten op zijn vakgebied. Zijn jongste broer Harmen en zijn zoons Johannes en Abraham gingen hem later assisteren en klanten waren bereid veel geld voor zijn werk te betalen. Vanaf 1790 ging de kwaliteit van zijn werk echter achteruit. Het aantal door hem gegraveerde prenten wordt geschat op 2500, waarvan 1500 naar eigen tekening. Geen enkele Noord-Nederlandse graveur kan de kwaliteit van zijn prenten evenaren. Het Rijksmuseum in Amsterdam bezit een uitgebreide collectie gravures van zijn hand en ook Museum Boymans van Beuningen in Rotterdam heeft werk van hem. [1]

Gravure van Joan Derk van der Capellen tot den Pol

Over het meest bekende lid van de familie, jonkheer Joan Derk van der Capellen tot den Pol (Tiel 1741-Zwolle 1784) staat op de website van de Oudheidkamer: "Jonkheer Johan Derk van der Capellen, heer van De Pol, Appeltern." Vinkeles zelf voegde daar onder zijn portret uit 1786 nog "Altforst" aan toe. De vader van Joan Derk was heer van Appeltern en Altforst ligt daar vlak bij. Joan Derk werd echter geboren in het huis van zijn grootvader van moeders kant, die door

zijn verlichte ideeën als burgemeester van Arnhem was ontslagen en levenslang uit die stad was verbannen. Joan Derk ging in 1758 in Utrecht rechten studeren en raakte daar overtuigd van de noodzaak tot hervorming van de politiek in de Republiek. Om dat van

Portret van J.D. van der Capellen tot den Pol.

binnen uit te doen moest hij lid worden van een ridderschap, het onderdeel van het gewestelijk bestuur waarin de adel was vertegenwoordigd. Daarvoor moest hij wel

een ‘riddermatig’ goed bezitten. Dat was in Gelderland niet gelukt en in Overijssel werd hij ook flink tegengewerkt. In 1772 kocht hij de havezate De Bredenhorst bij Heino in Salland. Dat ging echter via een schijnconstructie en hij ging er ook niet wonen. Hij kocht in 1775 echt een havezate en wel ‘de Pol’ aan de Reest bij IJhorst en

A.P. van der Capellen

werd daarna wel toegelaten tot de ridderschap. Zijn betekenis voor Twente is dat hij de drostendiensten afschafte. Die verplichtten de boeren twee maal per jaar hand- en spandiensten te verrichten voor de drost van Twente, de in die tijd gehate Sigismund graaf van Heiden Hompesch in Ootmarsum. In de Staten van Overijssel hield Joan Derk in 1778 zijn rede over de onwettigheid van die diensten. De drost zorgde er daarna voor dat hem de toegang tot

de staten werd ontzegd. Op Huis Appeltern schreef hij het pamflet ‘Aan het Volk van Nederland’, dat in september 1781 's nachts vanuit rijdende geblindeerde koetsen over het land werd verspreid. Binnen een maand werd het verboden, een beloning uitgelooft voor het aanbrengen van de schrijver en drukker en zelfs het bezit er van was strafbaar. Het werd een bom onder het bewind van stadhouder Willem V. Nadat hij in 1782 opnieuw was toegelaten tot de Staten van Overijssel lukte het Joan Derk dat jaar de drostendiensten af te schaffen, wat de drost echter negeerde. Uit dankbaarheid werd Joan Derk namens de boeren uit Twente een gedenkpenning met oorkonde overhandigd. In zijn laatste levensjaar steunde hij de rechten van de kleine steden in Twente. Zijn dood was een grote schok en in Twente werd besloten zes dagen lang de klokken te luiden. Zijn overschot werd bijgezet in de familiegrafkelder in de kerk van Gorssel. De drost werd in 1786 naar Salland weggepromoveerd en moest een jaar later zelfs zijn heil aan de andere kant van de grens gaan zoeken. [2] Bij dit portret bestaat geen twijfel of het in de collectie van de Oudheidkamer thuis hoort.

Gravure van Alexander Philip van der Capellen

Anders ligt dat met de gravure uit 1792 van jonkheer Alexander van der Capellen (1745-1787). Vinkeles schreef abusievelijk onder het portret “Jonkheer Alexander Philip Baron van de Capelle” en dat werd bij de beschrijving door de Oudheidkamer klakkeloos overgenomen. Kan iemand tegelijk jonkheer en baron zijn? In dit geval is het dus jonkheer. Afgebeelde was een neef van Joan Derk, maar zat als lid van de Gelderse adel in het kamp van stadhouder Willem V. Eerst was hij als page en later als kamerheer in dienst en bleef bijna vijftientig jaar een vertrouweling van de prins. Dat zijn broer Robert Jasper een fervent patriot was compliceerde echter zijn positie aan het hof. Hij werd in 1782 door de prins gepasseerd en vroeg een jaar later ontslag. Daarna trad hij toe tot het kamp van de patriotten, maar had een gema-

tigd standpunt. In september 1787 werd hij als kolonel belast met het bevel over de vesting Gorinchem. Nog diezelfde maand werd hij door de Pruisen samen met de rest van het garnizoen krijgsgevangen gemaakt en naar Wesel afgevoerd. Daar werd hij schouderig behandeld, zowel fysiek als psychisch. Hoewel hij in vrijheid werd gesteld, overleed hij enkele dagen later. [3] Er is geen enkele relatie van dit lid van een Gelders regentengeslacht met Twente aangetoond.

R.J. van der Capellen

Gravure van Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch

De kapitein van het Staatse leger Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch (1743-1814) studeerde ook rechten in Utrecht. In Gelderland konden de plattelandsadel en de kongsi tussen adel en de regentenkliek in de steden een welhaast

absolute macht uitoefenen. Daartegen was aan het begin van de 18e eeuw al protest gerezen. Robert Jasper was de oudere broer van Alexander Philip, maar was net als zijn neef Joan Derk een fervent patriot. Na diens dood in 1784 werd hij de algemeen erkende opvolger als leider van de patriotten in de oostelijke gewesten. Hij trouwde een steenrijke vrouw en kon zich daardoor vier kastelen veroorloven, waaronder de Lathmer bij Wilp, de Marsch bij Zutphen en de Engelenburg bij Brummen. Toen het hem bij de nadering van de Pruisen in 1787 te heet onder de voeten werd, vluchtte hij met zijn gezin via Brussel naar Frankrijk. Het Hof van Gelre veroordeelde hem bij verstek ter dood. Tegen geen enkele patriot werd zo'n zwaar vonnis uitgesproken. In Frankrijk behartigde hij de belangen van gelijkgestemde ballingen en was hij voor de Franse regering de enige acceptabele leider. Pas in 1802 keerde hij terug naar de Bataafse Republiek, waarna hij lichamelijk en geestelijk aftakelde en zijn politieke rol was uitgespeeld. Hij kreeg ook nog financiële problemen en zijn oude dag werd vergald door het wangedrag van sommige van zijn kinderen. Hij overleed in Deventer in 1814. [4] Onbekend is wat deze Van der Capellen specifiek met Twente te maken had.

Gravure van de begraafplaats van de familie Van der Capellen

Reinier Vinkeles maakte hem pas in 1797. Zijn schrijffoutje werd in de beschrijving op de website van de Oudheidkamer ook overgenomen. Tussen Deventer en Zutphen werd in 1785 op initiatief van de weduwe van Joan Derk van der Capellen tot den Pol op de heide net buiten Gorssel een graftombe gebouwd voor de befaamde patriot. Toen de patriotten in september 1787 door toedoen van Pruisische troepen het onderspit delfden werd zijn stoffelijk overschot ijlings overgebracht naar de vlakbij gelegen familiekerk in de kerk van Gorssel. Het familiewapen op de tombe werd toen vernield. Augustus 1788 werd de tombe door aanhangers van de stadhouder uit de omgeving van Zutphen opgeblazen en geheel

vernietigd. Prinsgezinden uit Twente namen geen deel aan die terreuractie. [5] Is deze prent op zijn plaats in de collectie van de Oudheidkamer?

Bronnen

1. Biografisch Woordenboek van Nederland 1780-1830, door Carlien Jung 2018 op internet.
2. Website Wie Is Wie in Overijssel, Georg Hartong – Joan Derk van der Capellen tot den Pol 1741-1784. Met dank aan Georg voor enkele aanvullingen.
3. Recensie van drs. Marieke Bos over de biografie van Jacques Baartmans – De tragische lotgevallen van een dienaar van prins Willem V. Het Historisch Platform Recensiebank op internet.
4. Recensie van Han Vrieling over de biografie van Jacques Baartmans – Robert Jasper van der Capellen tot den Marsch (1743-1814) Regent, democraat en huisvader. Het Historisch Platform Recensiebank op internet.
5. De website www.gorssel.nl over de expositie vanaf oktober 2021 in het Tramstation van Gorssel over Joan Derk van der Capellen tot den Pol.

Begraafplaats Van der Capellen

Aanvullingen & correcties

- Het artikel "Jordaan start in koemest en aardbeien" ('t Inschrien 2022-2) is tot stand gekomen in samenwerking met Jan Harm en Derk Jordaan plus het Archief Twentse Textielfamilies.
- In het artikel over mr. G.J. ter Kuile sr. in het vorige nummer ('t Inschrien 2022-2) zijn in het onderschrift bij de illustratie op pagina 6 twee personen verwisseld, nl., de eveneens historisch actieve zonen E.H. en J.G. jr. E.H. ter Kuile zit op de foto uiterst rechts, J.G. jr. in het midden, naast zijn vader.

Als sabels roesten en spaden glinsteren

Beste lezers,

Herkent u dat, in je enthousiasme een afspraak in de agenda plaatsen terwijl deze nog niet definitief is? Met als gevolg dat je de enige bent die aanwezig is. Dat is mij onlangs overkomen met een afspraak bij de Oudheidkamer. Op een vrijdagochtend in de auto gestapt om vanuit Oldenzaal richting Enschede te rijden in de volle overtuiging dat ik om 10 uur een gesprek in het OKT-huis zou hebben. Daar aangekomen begon ik als gevolg van verschillende berichten op de app te twijfelen en al snel kwam ik tot de conclusie een tijdje terug iets te enthousiast de afspraak in de agenda vastgelegd te hebben. Wat doe je dan? Je maakt van de nood een deugd en gaat een kop koffie halen bij het leuke “koffientje” bij het Balengebouw en gaat vervolgens aan de slag met het schrijven van een bijdrage aan ‘t Inschrien. In het OKT-huis staan nog de dozen met boeken die tijdens de boekenmarkt niet zijn verkocht. Ze fungeren voor mij tijdens het schrijven als een inspiratiebron. Het verbaast u waarschijnlijk niet, maar vooral de boeken en verhalen over politiek en overheid hebben mijn belangstelling. Een stapeltje jaarboeken van Twente is tevens zichtbaar. Ik bedenk me dat het Jaarboek Twente 2023 op 28 oktober in Oldenzaal wordt gepresenteerd. Bij deze nodig ik u van harte uit om daar bij te zijn. Zie www.jaarboektwente.nl voor meer informatie.

Tijdens mijn bezoek aan het OKT-huis kom ik de volgende uitspraak tegen. “Als de sabels verroest zijn en de spaden glinsteren, als de trappen der tempels uitgesleten worden door de voeten der gelovigen en er gras groeit op de binnenplaats der gerechtshoven, als de gevangenen leeg en de graanzolders vol, als de dokters lopen en de bakkers rijden, dan wordt het rijk goed bestuurd” aldus Confucius, 2000 jaren geleden. Met het vertrouwen in de overheid gaat het niet goed. Dagelijks worden we bedolven onder een vloed aan berichten over hoe het mis gaat of mis kan gaan; over overheden en andere autoriteiten die fout op fout stapelen bij de aanpak van alles wat ze doen. Die ontwikkelingen zijn des te verontrustender nu we

Nieuws van Patrick uit
Oudheidkamer Twente

aan de vooravond staan van nieuwe beproevingen van de samenleving en de binding daarbinnen. Economisch en maatschappelijk zitten we in verschillende crisissen. Een belangrijk kenmerk van een crisis is dat de toekomst niet alleen onzeker maar ook onduidelijk is geworden. Mensen begrijpen ontwikkelingen niet meer en zien de toekomst daarom (even) niet meer zitten.

Samen leven

Toekomstverwachtingen zijn belangrijk voor een samenleving. We leven samen omdat we verwachten samen een toekomst te hebben. Ieder maakt wel eens een crisis mee. Iemand's toekomst is niet alleen van hem of haar zelf afhankelijk. Zij is mede afhankelijk van wat anderen doen. Hoe groter de kring van mensen van wie onze toekomst afhankelijk is, hoe meer we afhankelijk zijn van gemeenschappelijke verwachtingen, waarden en vertrouwen in de toekomst. Kortom, we zijn afhankelijk van elkaar ook als het gaat om oplossingen.

Toekomst is de uitkomst van beslissingen en handelen vandaag, gisteren en morgen. Al eerder heb ik betoogd dat we als Twente een naam hoog te hebben houden als het de kracht van onze gemeenschap betreft. Mensen hebben recht op een beter perspectief. Een perspectief van vertrouwen dat we goed uit deze crisis kunnen komen, in een land waarin we elkaar niet voortdurend angst aanjagen, kleineren en bekritisieren, maar aanpakken, doorzetten en elkaar ondersteunen. Een perspectief waarin de spaden glinsteren, de trappen der tempels uitgesleten raken, de graanzolders vol zijn en de dokters lopen terwijl de bakkers rijden. Een gemeenschap dus welke goed bestuurd wordt. Laten we blijven leren van onze Twentse geschiedenis en samen op een respectvolle wijze blijven bouwen aan onze toekomst.
Good goan!

Patrick Welman

Voorzitter Vereniging Oudheidkamer Twente

Nieuw in de boekenkast

Marcel Mentink

Verraad en heroïek, stille wateren en rokende schoorstenen. De recente oogst boeken onthullen geheimen en nemen de lezers mee naar het land van de herinneringen.

Paul & Beertje van Gaalen: Beleef de Dinkel – Natuur en cultuur van bron tot Vecht

Zwolle: Waanders, 2022 | ISBN: 9789 4626 2394 1 | 112 pag. | € 26,95

Dit boek wil een ode brengen aan deze kleine laaglandrivier in Noordoost Twente. De internationaal bekende natuurfotograaf Paul van Gaalen heeft deze rivier en haar achterland in aansprekende beelden vastgelegd. Met historische verhalen en informatie over flora en fauna.

Bennie Busscher: Bewoners Breklenkamp in woord en beeld

Heemkunde Lattrop-Breklenkamp, 2022 | circa 400 pag. | € 35,00

Verhalen over de vroegere inwoners, de boerenerven, de school en onderwijzers voorzien van honderden oude foto's. Daarbij ook unieke historische anekdotes over gevluchte Franse krijgsvangenen tijdens de Eerste Wereldoorlog, verstopte foezel onder de stobbeboom.

Geert & Gwen de Bruijn: Machinefabriek De Bruijn – 146 jaar ondernemen in Enschede

Vught: te Berde, 2021 | ISBN: 9789 4644 3198 8 | 321 pag. | € 27,50

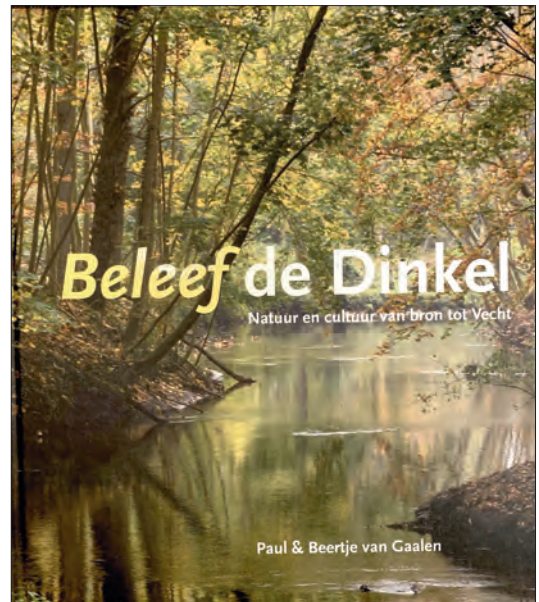
De metaal- en textielnijverheid had in de negentiende en twintigste eeuw een enorme impact op Twente als gebied. Het landschap veranderde in een woud van rokende schoorstenen. Enschede trok in die tijd duizenden mensen naar zich toe, onder wie Hendrik Willem de Bruijn. In dit boek wordt de metaalnijverheid geschetst in de periode waarin de 'de Bruijns' werkzaam waren als koperslagers, firmanten en directeuren van hun bedrijf.

Henk Kleinhout: Een halve eeuw revolutionair socialisme – De teloorgang van Jan Hilvers

Hengelo: Stichting Streekarchief Hengelo, 2022 | ISBN: 9789 0831 9551 3 | 168 pag. | € 15,00

Dit boek is niet alleen een biografie over Jan Hilvers, maar verhaalt ook over de roerige geschiedenis van het revolutionaire socialisme in

het begin van de vorige eeuw. Hilvers was een kundige en erudiete man, die vanwege zijn socialistische principes door de gemeente Hengelo in 1934 ontslagen werd als directeur van de Hengelose arbeidsbeurs.

Jos Schwertasek: Van boerenmarkt tot horecaplein

Hengelo: Dimter73, 2021 | ISBN: 9789 0820 0172 3 | 51 pag. | € 12,50

Deze beknopte geschiedenis handelt over het oude Marktplein in Hengelo, dat voor het stadhuis lag, en over de Marktstraat als toegangsweg tot dit plein vanaf de Thiemsbrug. Het marktplein ontstond bij de sloop van de Twentsche Bontweverij in 1927. In het boekje passeren alle verdwenen kerken, scholen, winkels en - niet te vergeten - het oude stadhuis.

Berend Jan Schutten: Geheim dagboek van een boekhouder

Hellendoorn: 'n Boaken, 2022 | ISBN: 9789 0762 7245 0 | 175 pag. | € 14,90

Een oorlogsdagboek uit Hulslen bij Hellendoorn dat pas vele jaren na de oorlog is opgedoken. Het biedt

een unieke inkijk in wat er zich afspeelde in Hulslen, Nijverdal, Almelo en omgeving. De redacteur, de jonge historicus Thom Kruiper, heeft de aantekeningen van Berend Jan zoveel mogelijk letterlijk overgenomen. Het boek is ingedeeld in een tiental hoofdstukken, waarin zaken behandeld worden als kabelwacht, onderduiken, razzia's en luchtoorlog.

Dinand Webbink: De helletocht van Andries Pagrach en andere verhalen

Hellendoorn: 'n Boaken, 2021 | ISBN: 9789 0762 7243 6 | 96 pag. | € 12,50

Deze bundel behandelt de lotgevallen van ingezetenen van de gemeente Hellendoorn en ondergedoken Joodse medeburgers tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er is aandacht voor burgers die zich over slachtoffers ontfermden, daarmee hun eigen leven en dat van familie riskerend, voor plaatselijke helden en heldhaftige militairen uit Canada en Amerika, voor mannen die verzet pleegden, maar ook voor de vele verzetsvrouwen.

Hans Nieboer: Levende herinneringen.

Ingrijpende gebeurtenissen in Vroomshoop tijdens de Tweede Wereldoorlog

Vroomshoop, 2022 | 125 pag. | € 24,95

Verzet, verraad en bevrijding. Uiteraard wordt ook de dramatische gijzeling op 5 april 1945 van een deel van de Vroomshoopse bevolking langs het kanaal belicht. De ingrijpende gebeurtenissen op het droppingssterrein in Stegeren en de tragedie van de fusillade van de '46 van Rademakersbroek' bij Varsseveld komen aan de orde. Vele vaak intense en diep menselijke ooggetuigenverhalen zijn opgenomen in het boek.

Jan Bornebroek: De spooktrein

Uitgave in eigen beheer, 2022 | ISBN: 2000 0000 4869 7 | 106 pag. | € 15,00

Een bijzondere geschiedenis van een trein die vlak voor de bevrijding vanuit Duisland in Enschede opdook en later weer spoorloos verdween. Een aantal inzittenden slaagde te ontsnappen en werd vreemd genoeg daarna vervolgd door de autoriteiten.

Rob Weeber e.a.: Neede spon er garen bij.

Neede: Historische Kring Neede, 2021 | 240 pag. | € 24,75

De textiel, met de twee grote textiel fabrieken van Ter Weeme/Jordaan en Ten Hoopen/Ter Kuile, heeft lange tijd een grote impact gehad op zowel het beroepsleven als het sociale leven in Neede. Samen met bestuur en archiefcommissie van de Historische Kring Neede en oud-voorzitter Ben van Dijk is getracht een op waarheid berustend, leesbaar document te vervaardigen dat de herinnering aan de geschiedenis van de Needse textiel levend moet houden.

Vic van de Reijt: 't Kon minder – de mooiste liedjes, gedichten en verhalen van Willem Wilmink

Amsterdam: Van Oorschot, 2022 | ISBN: 9789 0282 2114 7 | 320 pag. | € 29,95

In 't Kon minder heeft Wilminks leerling en uitgever Vic van de Reijt een thematische selectie gemaakt uit zijn immense oeuvre – van zijn gedichten voor kinderen en jeugdherinneringen via zijn liefdespoëzie tot aan de melancholieke huwelijks- en afscheidsgedichten uit zijn laatste jaren. Of Wilmink nu schreef voor kinderen of volwassenen, zijn toon is altijd dezelfde: melancholiek en toegankelijk. Literatuur voor alle leeftijden.

SCHERVEN BRENGEN GELUK...

Ja, het zou heel goed een scherf van niks kunnen zijn. Aan de andere kant... Wie weet welk verhaal er achter schuilgaat. Of wat voor ommekeer hij over zeg 1000 jaar teweegbrengt.

U, als lid van de Oudheidkamer Twente, u doet natuurlijk geen scherf af als zomaar een scherf. Bovendien weet u dat de OKT veel meer in zijn bezit heeft en over veel en veel meer gaat dan alleen archeologische vondsten.

Hoe meer mensen dat met u zouden weten, hoe mooier natuurlijk. En hoe rooskleuriger en actiever ook de toekomst van de OKT. Over actiever gesproken: er is binnen de OKT van alles te doen. Vrijwilligers zijn dan ook van harte welkom. Voor administratieve werkzaamheden, voor ict, voor bestuursfuncties, als huismeester, voor tal van hand- en spandiensten, voor noem maar op.

...EN EEN ACTIEVE TOEKOMST VOOR DE OUDHEIDKAMER TWENTE

Iets voor u, OKT-vrijwilliger? Of voor iemand (hoeft nog geen OKT-lid te zijn) die u kent? Mailt u dan naar: vrijwilligers@oudheidkamertwente.nl of schrijf een briefje naar onderstaand adres.

OKT huis Stroinksbleekweg 12b, 7523ZL Enschede
T 053-4787447 E info@oudheidkamertwente.nl

*Vereniging Oudheidkamer
Twente*

